

FEHIM NAMETAK

(Sarajevo)

ACTA TURCICA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA VISOVAC KOD ŠIBENIKA

Među nekoliko arhiva koji sadrže tursku arhivsku građu koja se barem djelomično odnosi na povijest Bosne, a nalaze se u nama susjednim zemljama je i Arhiv Visovačkog samostana. Samostan na otoku Visovcu potječe još iz XIV stoljeća kada su se na njemu naselili eremiti - pustinjaci sv. Augustina. Oko godine 1455. na Visovac su došli franjevci iz Bosne. Kad su 1522. Turci osvojili Knin i Skradin i Visovac je ušao u posjed osmanske vlasti. Pripadao je nahiji tvrđave Nečven, u kadiuku Skradin, u Kliškom sandžaku. U periodu dok je bio pod osmanskom vlašću, redovnici visovačkog samostana su plaćali poreze skradinskim i drniškim upraviteljima. U toku Kandijskog rata (1645-69) franjevci su poticali i podržavali narod Zagore i Kotara na borbu protiv turske vlasti i nagovarali ga da priđe Mlečanima čim se mletačka vojska približila Drnišu. To se i dogodilo 1648, a Turci su poslali kaznenu ekspediciju. Franjevci su napustili Visovac, a Mlečani su zapalili samostan. Po završetku rata, franjevci su od bosanskog beglerbega dobili ispravu oprostjenja, koju je potvrdio sultan Mehmed IV, fermanom iz godine 1674. godine.¹

U toku osmanske vlasti nad samostanom Visovac postojala je živa komunikacija između redovnika i zvaničnika osmanske vlasti, a posebno na relaciji skradinski kadija - gvardijan samostana. Iz toga perioda sačuvana je arhiva turskih dokumenata koja sada ima 520 brojeva. Dokumenti su različiti po značaju, od onih koji predstavljaju sultanske povelje, bujuruldije, hudžete, do malih pisama, obavještenja, kupoprodajnih ugovora. No, svi oni zavređuju pažnju istraživača osmanista jer kad se ova zbirka temeljito obradi naći će se, vjerujemo, dosta zanimljive građe, kako za političku povijest tako i za kulturnu historiju Dalmatinske zagore, Kliškog sandžaka u cjelini i uopće o povezanosti tih krajeva s Bosnom kojoj su pripadali.

---

¹ Fra Josip Ante Soldo, *Visovac - otok mira*, izdavač: Franjevački samostan Visovac, s.a., str. 3-4.

Da bismo skrenuli pažnju na ovu vrijednu arhivsku zbirku navešćemo sadržaj nekoliko dokumenata koji će, nadamo se, pobuditi pažnju istraživača. Sigurno se neće moći pisati povijest ovih krajeva bez uvida i u turske dokumente visovačkog samostana.

U jednom od najvažnijih, carskom beratu iz 1674. godine (nema inventarski broj, nalazi se uokviren i izdvojen je iz zbirke), sadržan je bitan segment visovačke povijesti. Naime, kad su se još 1648 godine Mlečani približili Drnišu, franjevci su s narodom prešli na stranu Mlečana. Potpuni prijelaz franjevaca na stranu Mlečana izazvao je Turke pa su se franjevci, bojeći se osvete, prebacili u Šibenik. Da ne bi Turci preuzeli samostan, Mlečani su zapalili zgradu, a franjevci su joj zazidali vrata i prozore. Turske vlasti su 1649. godine samostansku zemlju Kuželj ustupili izvjesnom Salih-agi, budući su redovnici "pobjegli u ratno područje". Po svršetku rata Franjevci su molili za oprostjenje, čemu je udovoljeno najprije bujuruldijom, zatim fermanom Mehmeda IV, izdanom u Edreni (Hadrianopolisu) 10. ožujka 1672, a onda i spomenutim beratom kojeg su franjevci dobili posredstvom sarajevskog trgovca Filipa Brnjakovića, a koji im je izdao isti sultan, Mehmed IV, sin Ibrahimov.²

Među 520 dokumenata koje smo imali priliku makar letimično pregledati, ima nekoliko u kojima se žale franjevci Bosne Srebrene da im mitropolit (vjerojatno pravoslavni, iako se to u dokumentu izričito ne spominje) traži godišnji porez za koji ima odobrenje od osmanskih vlasti da ih kupi od kršćana. Iz ovih dokumenata se vidi da su franjevci dobivali sporove sa mitropolitom jer su raspolagali fermanom iz vremena Mehmeda Fatiha u kojima su im dana prava koja su imali i prije dolaska Turaka.

Dosta je dokumenata koji govore o imovinsko-pravnim poslovima. Tako dokument (D-40) datiran u drugoj dekadi mjeseca džemazije-1-evvela 1055 (između 5-15 srpnja 1645) predstavlja temessuk (potvrdu) koji izdaje kadija Husejin visovačkim redovnicima da su uredno isplatili svotu od 100 srebrenih groša za mlin na Roškom slapu koji su kupili. Ime prodavca, odnosno bivšeg vlasnika mlina, nije u dokumentu naznačeno.

Drugi dokument (D-41) predstavlja potvrdu o uplaćenju filuriji za baštine: selo Kuželj i crkva Visovac u nahiji tvrđave Nečvan. Dokument je datiran 991 (25. 1. 1583 - 13. 2. 1584) godine.

Izvjestan broj dokumenata govori o sporenju visovačkih redovnika sa lokalnim stanovništvom o pravu na ispasišta, ugrožavanje posjeda i sl. Jedan, pak, dokument (D-22) predstavlja presudu kadije Ismaila sina Mustafina, datiranu 1. muharema 1031 (16. 11. 1621) godine, u kojoj na osnovu svjedočenja Osman-age, Halila halife, Šaban-hodže, Husejina čelebije i Hasan-age odbija tužbu izvjesnog Ibrahim-age, jednog od službenika kliškog sandžakbega, koji se žali da mu je sluga bio gost redovnika samostana

² Fehim Nametak, "Riznica visovačkih dokumenata", *Domovina*, Sarajevo, lipnja 1995, str. 17.

Visovac, koji su mu navodno pomogli da pobjegne. Kadija je utvrdio nevinost redovnika.

Dokumenat (D-46) predstavlja prijepis kadijskog ilama (izvješća) kojim se upozoravaju stanovnici sela Brištane da ne napasaju stoku u blizini mezre Kuželj koja pripada samostanu Visovac.

Jedan broj dokumenata govori o održavanju samostana Visovac. Ponekad gvardijan samostana traži dozvolu da popravlja samostan nakon što je oštećen od vremenskih nepogoda, a ponekad se žali da je samostan, pružajući usluge zvanim i nezvanim gostima, toliko dotrajao da mu je hitna popravka. U svim ovim slučajevima dopušta se popravak samostana. O tome govori i dokumenat (D-112) iz početka ramazana godine 1044 (18. 2. 1635). Naime, na traženje redovnika da dobiju dozvolu za popravak samostanske kuhinje i gostinjskih soba koje su zbog velike upotrebe i brojnih gostiju oštećeni, odobrava im se da spomenute prostorije dovedu u red (u prvobitno stanje).

Sličnog je sadržaja i dokumenat (D-118) od sredine rebiu-l-ahira 1044 (3. 10. 1634), u kome gvardijan visovačkog samostana koji pripada skradinskom kadiluku, Mihovil, traži popravak samostana i dovođenje u njegovo pređašnje stanje. To mu se časnom naredbom (fermanom) odobrava.

Dokumenat (D-108) iz posljednje dekade mjeseca ševvala 1043 (19-28. 4. 1634) predstavlja potvrdu koja se izdaje Jusuf-agi, opunomoćeniku Piri-paše kojom se ovlašćuje da vrši istragu povodom tužbe Stojana, sina Šimunova. Stojan se, naime, žalio na osobe: Radula sina Novaka, Fra Filipa, Ivana sina Milina, Matiju sina Radula s kojim se prevezio čamcem s otoka Visovac. U toku prijevoza neki od spomenutih ga je udario velikim kamenom i ranio ga.

Dokumenat (D-15) od 19. 7. 1671. predstavlja temessuk (kadijska presuda) kojim se potvrđuje da se zemlja koja pripada samostanu Visovac na Kobiljači i Kuželju, a koju, nakon što su svećenici samostana Visovac pobjegli u "ratno područje", koriste Ahmed-beg, Durmiš-beg i Musli-beg, vraća svećenicima nakon što su pružili garanciju o lojalnosti. Također im se vraćaju zgrade i bašče koje na samom otoku koristi Ali-efendi.

U ovim turskim listinama, osim dokumenata, ima i drukčijih zapisa. Naišli smo na jedan recept izvjesnog popa Karsitina (možda Kristijana?) iz Venecije koji opisuje ljekovitost destilata trave pčelinja ljubica, posebno djelotvornost za oboljele od moždane kapi i druge smetnje cirkulacije krvi, te smetnje pri izlučivanju urina. Obzirom da su franjevci poznati i kao narodni liječnici i da su ih zanimali i ovakvi zapisi, nije čudo što se u njihovom arhivskom fondu našao i ovaj recept. Jedino je čudno što je on iz Venecije prispio na Visovac u tekstu na turskom jeziku.³

³ Ovaj tekst je cjelovito preveden. Vid.: Fehim Nametak, "Ljekovitost pčelinje ljubice", *Vjesnik franjevačke provincije presvetog otkupitelja*, God., XLIV (1995), br. 4, Split, 1995, str. 154-155).

ACTA TURCICA FRANJEVAČKOG SAMOSTANA VISOVAC
KOD ŠIBENIKA

R e z i m e

U ovom radu je sa nekoliko dokumenata predstavljeno bogatstvo turskog arhiva franjevačkog samostana Visovac kod Šibenika. Dokumenti uglavnom sadrže građu od interesa za proučavanje života ovog samostana koji djeluje 550 godina, ali neki od njih su i šireg značaja jer sadrže građu za proučavanje političke, privredne i kulturne historije Dalmatinske zagore, Kliškog sandžaka u cjelini i povezanosti tih krajeva s Bosnom.

ACTA TURCICA AT THE FRANCISCAN MONASTERY VISOVAC
NEAR ŠIBENIK

S u m m a r y

In this paper the wealth of the Turkish Archives of the Franciscan Monastery Visovac near Šibenik has been presented with a few documents. The documents contain mainly the material of interest for the study of life in that monastery, which has been active for 550 years, but some of them have broader significance since they contain the material for the study of political, economic and cultural history of Dalmatian hinterland, the Klis Sanjak as a whole and the links of these areas with Bosnia.

بسم الله الرحمن الرحيم
 في شهر ربيع الثاني سنة 1215
 من الهجرة النبوية
 في مدينة ابرو

بسم خزينك بن علي اولدر
 كليين سجاغيم خلقندن ابراهيم (فاجيل) شريفه بن نهر فرقه اولدر
 ساكن اولان ايشو باعث الكتاب و ابرو بان قيته و ساير دايير
 مواهد سنده دعوي ابرو بن مزبور را حبله كه قونج اولوب قونج
 مكالمه ابرو بن ابرو ادین ناه مخلده مزبور قونج ابا و وفار ابرو
 مزبور را حبله منظم اولوب قونج اياقشم شريف سوال اولغا
 طلب ابرو و ويدكن بحسب سوال و انكار مدعي ابرو بن مزبور دن بيه طلب
 بينه دن عكر اولغا مزبور را حبله ايشيم اوزر بين ايلدكم نره
 جميع احوال دشم ادين قونج في الجلس اولوب مزبور را حبله كه حيا
 ايلوكنه شهادت ايلدكم باجلدن مزبور ابراهيم اغا و عوادن
 و مزبور را حبله كه دختره اولو قد نهدك لاشو و نيه كنت اونو
 يدطالب وضع اولندي قونج في حرم الشريعة حرم المراج السنه
 عثمان صلوات الله عليه
 حيدر صلوات الله عليه
 حيدر صلوات الله عليه
 حيدر صلوات الله عليه
 حيدر صلوات الله عليه

دعوى

اذن لهم التعريف بالانجيل
 نعمه الفخر مصطفي الثاني
 بقضاء اسرار دين
 عيسى

الامر كما رقم والساعة
 اليه سقاها ايها ابن
 الكوي يقضي اراء
 اسرار دين

صن الكتاب
 موافق للفقهاء
 وانا الله
 محمد بن محمد
 الكوي
 عيسى

محمد بن محمد الكوي
 اسرار دين

اسرار دين...
 منسوخة في ديوانه...
 في سنة...
 في شهر...
 في يوم...
 في الساعة...
 في المكان...

بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 والصلاة والسلام على سيدنا محمد
 وآله الطيبين الطاهرين
 اجمعين

در اول
 بعزمت تجر و فو بود نه نه فرقه روزگار
 قهرها ندوه زوغ لسان نه نین استدل
 رید و کج و کرم جان و بهی تو ایسی نه و سو
 سبب آید بیوز عد کج غوغا بیو قطره ای
 بیع ایلمد و جلیغ فز بر بر بقهور ایلمد
 قنصن ایلمد و بر و فون غشک زحوة کتبه
 یازنه و بر بر کج کج او سطر از غما و باقره ۱۰۵۵
 حسن

Faksimil dokumenta D 40